

Спеціалізованій вченій раді Д 26.062.16
Національного авіаційного університету
(03058, Україна, м. Київ, просп.
Любомира Гузара 1, НАУ)

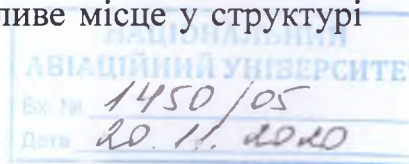
ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора
Васильченко Оксани Петрівни на дисертацію ГОДОВАНИКА
Євгена Валентиновича на тему «Ефективність конституційно-
правових норм в умовах сучасного розвитку системи права»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора юридичних
наук зі спеціальності 12.00.02 – конституційне право;
муніципальне право**

Аналіз рукопису дисертації, автореферату та публікацій автора за темою дослідження дозволяє висловити наступні судження, висновки та пропозиції стосовно відповідності представленій кваліфікаційної наукової роботи вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567.

Актуальність обраної тематики дисертаційного дослідження. У сучасних умовах розвитку доктрини та практики українського конституціоналізму, які об'єктивуються процесами конституційної модернізації та трансформації основних конституційно-правових інститутів, комплексне дослідження ефективності конституційно-правових норм як первинного елементу національної системи права є першочерговим завданням як для загальної теорії держави і права, так і для теорії конституційного права, що обумовлюється з декількох ключових позицій концептуально-онтологічного характеру.

По-перше, на сучасному етапі розбудови в Україні правової, демократичної, соціальної держави відбуваються докорінні зміни у правосвідомості суб'єктів правових відносин, що безпосередньо відображається на загальному рівні правової культури як важливому чиннику соціальної ефективності норм права. При цьому особливе місце у структурі

національної системи права посідають конституційно-правові норми, адже регулюють найважливіші суспільні відносини на базовому рівні, що і визначає їх провідний характер та найвищу юридичну силу серед усього комплексу інших галузевих норм.

По-друге, протягом останніх років в Україні відбувається широка, всеохоплююча, системна конституційна реформа, покликана максимально наблизити чинні конституційно-правові норми до реального стану суспільних відносин, що також детермінує актуальність та своєчасність розроблення належної доктринальної парадигми ефективності правотворчості і правозастосування у конституційно-правовій сфері.

По-третє, конституційно-правова матерія у сучасних умовах розвитку системи права знаходиться в епіцентрі взаємодії цілого комплексу взаємопов'язаних процесів міждержавного та наднаціонального характеру, до яких слід віднести конституціоналізацію міжнародно-правових норм, інтернаціоналізацію конституційно-правових норм, правову глобалізацію, міждержавну (європейську) інтеграцію тощо. В означених умовах, що мають об'єктивне походження, значно змінюється юридичний зміст національних конституційно-правових норм, що, у свою чергу, призводить до необхідності розроблення принципово нової теоретико-методологічної та практично-праксіологічної моделі забезпечення їх ефективності, включаючи систему засобів міжнародно-правового та інтеграційного (наднаціонального) забезпечення. Вказаний аспект особливо актуалізується в умовах реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, положення якої спрямовані, у тому числі, на адаптацію національної правової системи України до європейських правових стандартів, без чого є принципово неможливою розбудова правової держави європейського зразку, що також слід сприймати як критерій соціальної та юридичної ефективності конституційно-правових норм.

Крім того, актуальність дослідження ефективності конституційно-правових норм у сучасних умовах розвитку системи права пояснюється і

фактичною відсутністю у сучасній вітчизняній науці фундаментальних досліджень, присвячених комплексному визначенню критеріїв, проблемних питань та подальших перспектив посилення ефективності конституційно-правових норм.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх актуальність і новизна. Ґрунтовне вивчення аргументованості авторських позицій у ході аналізу обраної тематики, логіки викладення матеріалу та змістовності висновків дає підстави стверджувати, що предмет дисертаційного дослідження, який полягає у вирішенні теоретико-правових питань визначення категорії «ефективність конституційно-правових норм» в умовах сучасного розвитку системи права, автор розкрив повною мірою.

Структура дисертаційної роботи Годованика Є. В. характеризується цілісністю й логічною послідовністю, що свідчить про системність представленого дослідження, а також відображає загальне бачення досліджуваної автором проблеми.

Серед основних положень дисертації Годованика Є. В., які виносяться на захист і заслуговують на увагу науковців, слід відзначити, що дисертантом:

- визначено найважливіші особливості та визначальні тенденції розвитку системи права як інституту глобального (транснаціонального) конституціоналізму;

- сформульовано дефінітивне визначення конституційної модернізації системи права, під якої слід розуміти її оновлення, осучаснення на концептуальному, інституціональному та практично-праксіологічному рівнях без докорінних змін конституційного ладу на основі вже закріплених у конституції та конституційному законодавстві основних, фундаментальних принципів конституційного права;

- визначено іманентну (внутрішню) сутність конституційної модернізації системи права, що знаходить у її функціях, до яких відносяться:

функція інституціоналізації; концептуального оновлення системи права; понятійного забезпечення процесів перетворення держави та права; забезпечення переходу держави та права до якісно нового етапу свого існування; вирішення (зняття) суперечностей (конфліктів та криз) між потребами розвитку суспільства та можливостями, нормативно заданими в рамках конституції та конституційного законодавства;

- виокремлено найважливіші особливості конституційно-правових норм у сучасному конституціоналізмі, до яких відносяться: загальнообов'язковий характер конституційно-правових норм; регулятивність щодо базових суспільних відносин; загальність та абсолютне коло адресатів;

- встановлено доцільність застосування для встановлення критеріїв ефективності конституційно-правових норм широкого міждисциплінарного підходу, побудованого на діалектичній синергетиці загальної теорії держави і права, конституційного права, міжнародного права, філософії, політології, економіки, соціології та інших наук про суспільство та людину, що вивчають об'єктивні закономірності розвитку природи, суспільства, держави, людини як наявних форм буття матерії та свідомості;

- визначено необхідну кінцеву мету дії конституційно-правової норми, якою є забезпечення бажаної поведінки людей шляхом втілення правових норм у правомірній поведінці суб'єктів правових відносин;

- сформовано комплексну систему забезпечувальних елементів ефективності конституційно-правових норм;

- визначено теоретико-методологічний зміст категорії «ефективність конституційно-правових норм», що складається з таких структурних елементів: мета – забезпечення відповідності поведінки суб'єктів правових відносин змісту конституційно-правової норми (телеологічний аспект); сукупність конституційних принципів як світоглядна основа забезпечення ефективності конституційно-правових норм (онтологічний аспект); система засобів, прийомів, умов ефективної реалізації конституційно-правових норм

(практиологічний аспект); діяльність суб'єктів правових відносин зі створення та застосування конституційно-правових норм (функціональний аспект); критерії оцінки ефективності конституційно-правових норм у відповідності до пануючих у суспільстві фундаментальних конституційних цінностей (аксіологічний аспект);

- сформульовано дефінітивне визначення категорії «ефективність конституційно-правових норм», під якою слід розуміти якісну та кількісну здатність конституційно-правових норм забезпечувати здійснення суб'єктами конституційно-правових відносин усвідомлених, цілеспрямованих правомірних вольових актів (через здійснення певної дії або утримання від її здійснення), заздалегідь закладених (запрограмованих) у нормах в якості кінцевого результату їх реалізації;

- визначено місце і роль якості конституційної правотворчості у процесі забезпечення ефективності конституційно-правових норм;

- розкрито соціальний та юридичний механізми регулятивної дії конституційно-правових норм;

- запропоновано загальний соціальний критерій ефективності конституційно-правових норм, яким у сучасній правовій державі є їх відповідність основоположному принципу верховенства права, що забезпечує формування єдиного вектору ефективного суспільного розвитку у широкому значенні цієї політико-правової категорії;

- запропоновано принципово нове уявлення про правовий статус Європейського Парламенту як модельний зразок трансферу ефективних конституційно-правових норм (інтернаціоналізації) з національного на інтеграційний (наднаціональний) рівень функціонування правової системи;

- визначено основні предметні сфери конституціоналізації європейських правових стандартів як чиннику впливу на ефективність конституційно-правових норм;

- сформульовано комплексну модель тактичних напрямів забезпечення та подальшого підвищення ефективності конституційно-правових норм на сучасному етапі конституційного розвитку України.

Викладені в дисертаційному дослідженні Годованика Є. В. наукові результати є достовірними та в достатній мірі обґрунтованими. Цей висновок базується на широкому використанні в дисертації традиційних і новаторських теоретичних здобутків вітчизняної та зарубіжної науки конституційного права, державознавства та теорії права, раніше апробованих і нових методів теоретичного дослідження, узагальнення вітчизняного і зарубіжного досвіду. Опрацьована значна кількість наукових праць з обраної тематики, а також великий масив нормативно-правових джерел, що забезпечило високий науковий рівень даного дисертаційного дослідження. Із урахуванням об'єкта та предмета дисертації та з метою забезпечення повноти огляду наукової літератури дисертанту вдалося проаналізувати значну (філософську, теоретико-правову, конституційно-правову тощо) джерельну базу з досліджуваної тематики. Водночас автор неухильно дотримується етики наукової дискусії – максимально точно викладає позиції опонентів, аргументує свою підтримку чи заперечення поглядів інших науковців та практиків. При цьому дисертант супроводжує розгляд зазначених праць їх критичним аналізом і цілком переконливо аргументує та доводить власні підходи та висновки.

Оцінка змісту дисертації та ідентичності змісту автореферату та її основних положень. Структура дисертації Годованика Євгена Валентиновича повністю відповідає логіці дослідження, сформульованій меті та завданням. Робота складається з анотації, вступу, чотирьох розділів, що поділяються на підрозділів, висновків, списку використаних джерел (452 найменування на 50 сторінках). Загальний обсяг дисертації – 478 сторінок, з них основного тексту – 428 сторінок.

Автореферат дисертації Годованика Є. В. повно та адекватно відтворює основні положення та висновки дисертації на тему «Ефективність конституційно-правових норм в сучасних умовах розвитку системи права».

Практична цінність результатів дослідження. Результатам дисертаційного дослідження Годованика Є. В. притаманний належний рівень наукової новизни, при цьому положення з різним ступенем наукової новизни містяться в усіх розділах та структурних компонентах дисертації. Результати, здобуті автором під час написання роботи, можуть бути використані: у науково-дослідних цілях – для подальшого опрацювання теоретичних та практичних фундаментальних проблем підвищення ефективності конституційно-правових норм; у правовій практиці – при розробці пропозицій щодо подальшого удосконалення конституційно-правових норм; у навчальному процесі – для науково-методичного забезпечення викладання конституційно-правових дисциплін.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. Основні положення дисертації відображено в 1 індивідуальній та 5 колективних монографіях, 2 навчальних посібниках, 28 наукових статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях, у тому числі й 3 періодичних виданнях іноземних держав та 18, внесених до міжнародної наукометричної бази даних «Index Copernicus International» (Польща), і 18 тезах доповідей на науково-практичних конференціях і круглих столах.

В опублікованих працях дисертантом повно викладено наукові положення, висновки і рекомендації.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Водночас, як і будь-яке наукове дослідження, робота Годованика Є. В. містить окремі недостатньо аргументовані або дискусійні положення, які можуть стати предметом подальшої наукової дискусії, зокрема:

1. У дисертації зроблено досить цікавий та вагомий для формування принципово нової конституційно-правової парадигми висновок про те, що модельним зразком трансферу ефективних конституційно-правових норм інституціонального характеру на рівень функціонування інститутів інтеграційного об'єднання як діалектичної єдності та домінантної

онтологічно обґрунтованої системи є створення Європейського Парламенту на основі концептуальної конституційно-правової моделі парламенту як національного внутрішньодержавного представницького органу, без існування та реальної дієздатності якого є принципово неможливим забезпечення демократичного ладу та основоположних ідей конституціоналізму як такого. У цьому контексті було б цікаво почути точку зору автору щодо модельного значення в якості прикладу ефективного конституційного трансферту інших спільних органів ЄС, зокрема Європейської Комісії та Суду ЄС.

2. Як вбачається, більш докладно у дисертації слід було розглянути концептуальну проблематику гарантій та механізмів забезпечення ефективної дії конституційно-правових норм профільними засобами інших галузей права, зокрема адміністративно-правовими та кримінально-правовими.

3. Додаткової уваги дисертанта, на наш погляд, потребує питання впливу конституційно-правових колізій та конфліктів на загальну соціальну і юридичну конституційно-правових норм у сучасному суспільстві. Зокрема, чи можна вважати конституційні конфлікти та кризи певною мірою позитивним явищем для подальшої конституційної модернізації суспільства, чи вони мають виключно негативне значення для забезпечення ефективності конституційних приписів?

4. Як справедливо зазначає дисертант, «ефективна реалізація галузевих норм конституційного права на концептуально-онтологічному рівні їх сприйняття у соціумі безпосередньо залежить як від застосування специфічних юридичних способів формування правомірної поведінки особи (дозволи, зобов'язання, заборони певних зразків поведінки), так й від інших (неюридичних) способів (психологічних, економічних, морально-етичних тощо), що дозволяють конституційно-правовим нормам ефективно досягати своєї основної мети». У цьому контексті хотілося б почути під час прилюдного захисту, які саме психологічні, економічні, морально-етичні

способи формування правомірної поведінки особи є доцільними в умовах сучасного розвитку системи права демократичної, правової, соціальної держави?

5. Додаткової аргументації потребує авторське твердження про те, що «теоретико-правовий та методологічний вимір підвищення ефективності нормативного конституційно-правового регулювання має ґрунтуватися на антропологічній парадигмі й гуманізмі як дієвих інструментах пізнання, якими володіє людство». Зокрема, важливо почути авторський погляд на достатньо нове для вітчизняної конституційно-правової науки поняття «антропологічна парадигма».

Зазначені зауваження та побажання є дискусійними, мають уточнюючий та рекомендаційний характер і в цілому не впливають на загальну високу позитивну оцінку дисертаційного дослідження Годованика Є. В.

Загальний висновок. Дисертація Годованика Євгена Валентиновича на тему «Ефективність конституційно-правових норм в сучасних умовах розвитку системи права» є самостійною завершеною науковою працею, яка відповідає вимогам, встановленим пп. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 від 24.07.2013 р. зі змінами, а дисертант заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного права
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

О.П. Васильченко

